

Svoboda!

„Společná prabytost, která prostupuje všemi lidmi, se dotýká lidského myšlení. Život naplněný myšlenkami je ve skutečnosti život v bohu.“

Rudolf Steiner, *Philosophie der Freiheit*, 1894, str. 250

V této kapitole se budu věnovat patrně nejdůležitějšímu tématu této knihy: svobodě člověka. Z duchovního vidění Steiner sděluje lidem, že velkým cílem pozemské evoluce je LÁSKA. Protože láska musí být svobodně dávana v drobných střípcích, tzn. musí být darována, je svoboda podmínkou lidské lásky. A proto je pro nás svoboda tak důležitá, je jedním ze základních témat. Ostatně ani filozofové ani jiní vědci se dodnes nemohou shodnout na tom, co je „svoboda člověka“ a zda „svobodná vůle“ vůbec existuje. Dílo Rudolfa Steinera *Die Philosophie der Freiheit — Seelische Beobachtungsergebnisse nach naturwissenschaftlicher Methode* (Filozofie svobody — výsledky duševního pozorování přírodovědnou metodou) dává na staré otázky novou odpověď, již považují za odpověď skutečně uspokojivou.

Tím je vyvrácen názor Kantův a Schopenhauerův a v širším slova smyslu i Fichtův, že zákony, které přijímáme za účelem vysvětlení světa, jsou pouhým výsledkem naší vlastní duchovní organizace, že ji pouze pomocí naší duchovní individuality vkládáme do světa.

Text pochází z díla *Grundlinien einer Erkenntnistheorie der Goethschen Weltanschauung* (Směrnice poznávací teorie Goethovského světového názoru) — tehdy 25letý Steiner v ní v roce 1886 skutečně tvrdí, že síla jeho poznávací teorie může vyvrátit velké filozofy Kanta, Schopenhauera a Fichta! Není to příliš domýšlivé?

Mnoha lidem to tak může připadat, jiní jsou naopak názoru, že Steiner daroval filozofii již po staletí chybějící náplň. Rudolf Steiner postavil most mezi filozofií a vědou i mezi náboženstvím a vědou. V roce 1891 promoval a

získal titul Dr. Phil., v roce 1892 byla vydaná jeho rozšířená disertační práce *Wahrheit und Wissenschaft* (Pravda a věda) (GA 3), již předtím jej však Goethův a Schillerův archiv ve Výmaru požádal o vydání Goethova díla *Naturwissenschaftliche Schriften* (Přírodovědné spisy) (GA 1a-e). Jeho výše uvedené dílo o Goethovi je — v předzvěsti jeho vlastní práce o svobodě — souhrn jeho poznatků o vědci *J. W. von Goethovi*. Vysvětluje v ní vše, co je na Goethově způsobu myšlení nové, co byl živý způsob myšlení, *organické* myšlení, které se nevyčerpalo mechanickými pojmy, nýbrž pracovalo s pojmy života, jakými jsou například *metamorfóza*, proměna a růst. Goethova myšlenka jedné „prarostliny“, která se ukazuje v každé části rostliny, ale právě v „metamorfované“, tzn. proměněné podobě, ukazuje velkého básníka, nikoli poprvé, jako vynikajícího ducha, který předběhl svoji dobu.

Čtenářskou obec Steinerových knih o poznávací teorii tvoří dodnes téměř výlučně jen antropozofové a platí to i pro dílo *Philosophie der Freiheit* (GA 4), které tvoří spolu s dílem *Wissenschaft und Wahrheit* skutečný *filozofický základ DUCHOVNÍ VĚDY*. Jsou to spisy pro všechny, kteří milují myšlení a váží si ho jako takového. Každý, kdo touží po poznání, kdo by chtěl poznat tajemství lidského bytí na čistě filozofickém základě, najde vše podstatné v uvedených dílech. Poznatky Rudolfa Steinera jsou pro filozofii nesmírným obohacením. Proto se k němu můžeme i dnes vracet, avšak na zcela nové spirituální a myšlenkové úrovni. Hlubší obsah výše citované Steinerovy věty je vysvětlen na předcházejících stránkách: Naše myšlení a vše, co poznáváme myšlením, existuje na rozdíl od mínění mnoha filozofů nejenom v naší představě, je to spíše *duchovní realita* — včetně všech přírodních zákonů, které objevila (a ještě musí objevit) věda.

Klíčové výpovědi filozofických děl Rudolfa Steinera můžeme stručně vyjádřit v této větě:

Svým myšlením žijeme přímo v duchovním světě! Z toho rovněž vyplývá, že je nám mnohem bližší svět duchovní, než materiální. Z duchovna „vydestilované“ myšlenky odpovídají reálným, stávajícím ideám. Současně ztělesňují ideje božích myšlenek, na nichž byl postaven svět. V důsledku toho stojíme svým myšlením ve spojení s Bohem a jeho idejemi.

Uchopením myšlenek a utvořením myšlenek vlastních, se dokonce aktivně podílíme na tvorbě v duchovním světě! Našimi myšlenkovými postupy, ve vědě, poznáváme a utváříme duchovní ideje, které nalézají materiální výraz v

&

umění i v technice. V obou případech jsme tvůrci. Steinerova „*Philosophie der Freiheit*“ je zásadní dílo. Odkazoval na něj dokonce i sám autor: Kdo tuto knihu opravdu přečte, učiní ohromný krok do duchovního světa, protože kniha nejenom svým *obsahem*, ale i *formou* vede lidského ducha k tomu, aby se otevřel všemu duchovnímu. Já sám jsem četl tuto knihu poprvé před mnoha lety, ale až když jsem jí „prošel“ potřetí jsem získal ponětí o významu tohoto velkého díla! A při čtvrtém čtení je to ještě jasnější.

Naše rozklady ukázaly, že skutečný obsah vědy není vůbec vnímaná vnější látka, nýbrž v duchu zachycená idea ...

Tato idea je obsahem vědy. Oproti pasivně přijímaným vjemům je tedy věda produkt činnosti lidského ducha.

Tím jsme se přiblížili poznání umělecké tvorby, která je rovněž aktivním lidským přínosem...

Jak poznávací, tak i umělecká činnost spočívají v tom, že člověk se od skutečnosti jako od produktu povznáší ke skutečnosti jako tvůrce.

V doktorské práci (resp. když byla práce později v knižní podobě vydána (GA 3), v *předmluvě* a ve stati *Praktická závěrečná pozorování*) Steiner představil a shrnul základní obsah své filozofie. Chtěl bych vás seznámit s několika pasážemi z této práce:

PŘEDMLUVA

Filozofie současnosti trpí nezdravou vírou v Kanta. Předkládané dílo má být příspěvkem k jeho překonání. Bylo by opovážlivé, chtít snižovat nesmrtelnou zásluhu tohoto muže o vývoj německé vědy. Ale musíme konečně vidět, že základ uspokojivého názoru na svět a život můžeme položit jen tehdy, postavíme-li tomuto duchu rozhodující protiklad.

Zde čtenář poznává Steinera jako kritika i jeho typický postoj: Nejedná se o pouhou kritiku, spíše přináší pracím novou úctu a ocenění. Věcným přístupem ke kritizovanému dílu zůstává spjat s pravdou a může proto snadno poznat i jeho slabiny. Oceňuje proto Kantovy práce, stejně jako na jiném místě práci Darwinovu, Haklovu, Nietzscheho i dalších duchovních velikánů, odhazuje však i jejich základní myšlenkové omyly. To je „konstruktivní“ kritika v pravém smyslu slova, neboť kritika (z řeckého slova *krinein*, „třídít, vybírat,

rozlišovat“) neznamena negativní ohodnocení, nýbrž kvalitativní a kvalifikované odlišení „kvalitního“ a „nedostatečného“ nebo „správného“ a „nesprávného“.

Náš spis usiluje o nalezení důkazu, že naše myšlení může dokázat vše, co musíme znát k vysvětlení a dopátrání se světa. Přijetí vně našeho světa ležících principů se ukazuje jako předsudek odumřelé, v ješitném dogmatickém bludu žijící filozofie. K tomuto výsledku by byl musel Kant dospět, kdyby byl skutečně pátral po tom, k čemu je nadáno naše myšlení. Místo toho obtížným způsobem dokázal, že k posledním principům, které spočívají mimo naše zkušenosti, nemůžeme dospět kvůli zaměření naší poznávací schopnosti. Rozumově ji však nemůžeme přeložit na onen svět. Kant vyvrátil spíše „dogmatickou“ filozofii, ale nenabídl nic místo ní.

Kant je — nejenom podle Steinera — posedlý jedním omylem, lidské schopnosti poznání omezil hranicemi, které ve skutečnosti neexistují. (Proto panuje obecně rozšířený názor, že určité jevy nebude lidstvo moci nikdy odhalit.) Podle poznávací teorie Rudolfa Steinera nepodléhá myšlení nijakým omezením, neboť myšlení samo se odehrává právě v onom duchovním světě, který zkoumá. Proto nemá naše myšlení nijaké hranice.

Časově na něho navazující německá filozofie se proto vyvíjela jako pravý Kantův opak. Fichte, Schelling, Hegel se nadále nestarali o hranice našeho poznání stanovené jejich předchůdci a hledali prapřincípů věcí uvnitř této strany lidského rozumu. Sám Schopenhauer, který přece tvrdí, že výsledky Kantovy kritiky rozumu jsou věčné, nezpochybnitelné pravdy, se nemůže vyhnout cestě k poznání původu světa, cesty, která se odchyluje od cesty jeho mistra. Osudem těchto myslitelů bylo, že hledali poznatky nejvyšších pravd, aniž by sami položili základy začátku této cesty, tzn. aniž by zkoumali povahu poznání. Pyšné myšlenkové konstrukce Fichtovy, Schellingovy a Hegelovy proto nejsou vybudovány na nijakých základech.

Takovýto nedostatek měl však škodlivý vliv na myšlenkové pochody těchto filozofů. Bez znalosti významu čistého ideového světa a jeho vztahu k území vnímání smysly, tak stavěli jeden omyl na druhý, jeden jednostranný názor na druhý. Není divu, že veskrze odvážné systémy neodolaly bouřím filozofii nepřátelské doby a mnoho dobrého, co vykonali, bylo nemilosrdně odváto se špatným.

(

Tomuto naznačenému nedostatku by měly odpomoci následující výzkumy. Nechtějí vysvětlovat jako Kant, co nezmůže schopnost poznání; jejich cílem je ukázat, co skutečně zvládne.

Steiner se svými úvahami vydal správnou cestou: ukazuje, co dokážeme myšlením - úplně jinak než Kant, který se vydal hledat hranice lidského myšlení. Ale jaké důsledky by mělo myšlení, kdyby nebylo omezeno nijakými hranicemi?

Výsledkem těchto výzkumů je, že pravda není, jak se všeobecně přijímá, ideový zrcadlový odraz něčeho reálného, nýbrž svobodný produkt lidského ducha, který by nikde neexistoval, kdybychom ho sami nepřivedli na svět.

To je „klíčová věta“, neboť Steiner zdůrazňuje, že „pravda“ jako taková neexistuje, spíše ji my lidé stvoříme jako něco nového, něco, co zde ještě nebylo. Dříve jsme se zabývali skutečností, realitou, duchovně i materiálně. Avšak nyní vytváří člověk „pojmy“, vznikají v jeho mysli. Používá materiální mozek, aby našel vysvětlení pro skutečnost. Až naše vědy, přírodní vědy a DUCHOVNI VEDA, vytvářejí pravdu. *My jsme tvůrci pravdy*, před tím existovala pouze božská skutečnost. Podle svého úkolu má být každý člověk do hmoty vstoupivší Bůh, který i své vlastní stvoření pozoruje z tohoto pohledu (VNÍMANÍ) a nalézá vysvětlení pro zákony za vnějšími jevy, které chápe, jako spolu vzájemně, jako jeden celek, souvisejí vnější věci (MYŠLENÍ, POZNÁNÍ, PRAVDA).

Podobná vyjádření o svém tvoření sice známe ze všech východních filozofií, avšak neznáme příliš dobře moc a velikost našeho myšlení jako *tvůrčí síly*. To je jeden z ohromných poznatků (a výpovědí) Rudolfa Steinera.

Úkolem poznání není jinak pojmenovat a opakovat poznatky získané jiným způsobem, nýbrž vytvořit zcela nové území, které až s jednoznačným stáva-

jícím světem vytvoří úplnou skutečnost. Tím je do obecného světového dění organicky začleněna i nejvyšší lidská činnost, jeho duchovní dílo. Bez této činnosti bychom na světové dění nemohli pohlížet jako na v sobě uzavřený celek. Člověk není pouhým zahálčivým divákem běhu světa, který jen v duchu opakuje, co se bez jeho přičinění odehrává ve vesmíru, nýbrž aktivní spoluvůrce světového procesu; a poznání je završený článek v organismu vesmíru.

Když jsem tuto výpověď před lety poprvé pochopil se všemi důsledky, zasáhlo mě toto poznání jako blesk. Za více než dvacet let trvajících studia dálněvýchodních meditací, studia učení VEDA a jógy jsem měl možnost prožít několik nádherných niterných prožitků. Velkolepé vize starých indických jasnovidců, rishis, o božskosti lidí, jsem vnitřně přijal. Avšak až jasné myšlenky Rudolfa Steinera se mi staly pravým darem, jaký mi nemohla darovat veškerá východní učení: skutečně průzračné poznání o velikosti lidského bytí. Co bylo dříve mystickým zážitkem a spirituálním odevzdáním, nabylo až nyní, díky jasné vizi Rudolfa Steinera, opravdový, hluboký smysl. Jeho úloha nespočívala v nějakém bytí jako guru, který lidi kolem sebe ostře a přímo ovlivňuje, jeho úkolem bylo přivést nás svými poznatky a z toho vyvozovanými závěry do plného vědomí a tím do ničím neomezené vlastní duchovní svobody. Díky jeho způsobu uvažování jsem pochopil především jedno:

Aktivně se podílíme na novém tvoření, na stvoření nového vesmíru! Nejsme bezvýznamní pozemští červi mdlého ducha, bez vlastního úkolu, nýbrž již tvořiví „bohové“ nebo — přinejmenším — se na tvoření podílíme. Podle Steinera bude tato tvůrčí a tvořivá síla v průběhu staletí sílit. Jejím základem je naše svoboda:

Pro zákony našeho jednání, pro naše mravní ideály má tento názor jeden důležitý důsledek: že ani na ně nemůžeme pohlížet jako na odraz čehosi mimo nás, nýbrž jako na cosi, co je pouze v nás. Je tím odmítnuta rovněž moc, na jejíž příkazy musíme pohlížet jako na mravní zákony. Neznáme ani „kategorický imperativ“, další hlas z onoho světa, který nám předepisuje, co máme či nemáme dělat. Naše mravní ideály jsou náš vlastní svobodný produkt. My si musíme stanovit, co si sami určíme jako normu svého chování. Pohled na pravdu jako na svobodný skutek tak zakládá mravní učení, jehož základem je skutečně svobodná osobnost.

*

Podle toho je svoboda naším cílem. My ji však nemáme! Musíme si ji napřed kousek po kousku vydobýt!

Tyto věty platí samozřejmě pouze pro tu část našeho chování, jehož zákony v plném poznání ideově prohlédneme. Dokud zůstanou pouze přirozené nebo pojmově nejasnými motivy, do té doby bude moci výše stojící poznat, jak dalece jsou tyto zákony činů založeny v naší individualitě a nakolik je my sami pociťujeme zvenku, jako přinucení. Pokaždé, když se nám podaří takový motiv jasně poznat a proniknout jím, činíme krok k nabytí svobody.

V okamžiku, kdy opravdu poznáme, co činíme, budeme svobodní. Ani o vteřinu dříve! Svoboda je zakotvena v našem myšlení, v našem poznání. Nikde jinde. Jenom na cestě myšlení dosáhneme svobody a jen jako opravdu svobodní lidé můžeme mluvit o osvícení. To je poznání zásadního významu pro všechny, kteří hledají duchovno a spirituálno! První díla Rudolfa Steinera (GA 1 - 3) obsahují v jádru všechno důležité, i když se těžko čtou a ještě obtížněji se „zpracovávají“. Avšak každý z nás musí někdy udělat „domácí úkol z přemýšlení“, proč tedy nezačít hned?!

Zvýšení hodnoty bytí lidské osobnosti je přece konečným cílem veškerých věd. Kdo o to neusiluje s tímto úmyslem, pracuje jen proto, že to viděl u svého mistra, „bádá“ jen proto, že se to náhodou naučil. Nemůžeme říci, že je „svobodný myslitel“.

Co vědám propůjčuje opravdovou hodnotu, je filozofický výklad výsledků vědy pro člověka. Chtěl jsem přispět k tomuto výkladu. Ale třeba současná věda o filozofické ospravedlnění vůbec nestojí! Pak jsou jisté dvě věci: za prvé, že jsem poskytl zbytečný spis a za druhé, že moderní učenost loví v kalných vodách a neví, co chce.

Zde Rudolf Steiner představuje zcela zásadní myšlenku: *My všichni jsme svoji přirozeností vědci*. Protože věda není nic jiného než hledání a nalézání pravdy. Věda znamená snahu o nalezení pravdy — a protože pravdu hledá člověk, žije věda v nás všech. Věda je naplnění lidského bytí, protože ji takto chápe Bůh, poznat sám sebe, celou svoji bytost v hmotném stavu. To je onen vysoký ideál vědy a zásluhou Rudolfa Steinera jsme poznali to, co je na vědě božské a začali jsme s tím pracovat. Pověšme si opět, prosím, rozdíl mezi *vědou* a

Doufám, že jsem tímto spisem ukázal, že stavba mých myšlenek je jeden, sám v sobě založený celek, že nemusí být odvozen od Goethovského světového názoru. Mé myšlenky, které zde předkládám a které jako „Filozofii svobody“ ještě předložím, vznikaly v průběhu mnoha let. Vycházejí z hlubokého pocitu vděku, řeknu-li, že laskavost, s níž mi rodina Spechtových vycházela vstříc po dobu kdy jsem se staral o výchovu dětí, mi nabízela ono vytoužené „milieu“ k budování mých idejí; dále, že k „uhlazení“ mnohých klíčících, prozatím naskicovaných myšlenek „Filozofie svobody“ [v kapitole Závěrečné praktické úvahy] přispěla velkým dílem i nálada v rodině a nemenším díkem jsem zavázán za podnětné rozhovory i své velevážené přítelkyni Rose Mayrederové ve Vídni, jejíž literární práce, prýštící z jemnocitné, vznešené umělecké povahy, budou zanedlouho poskytnuty veřejnosti.

Napsáno ve Vídni, počátkem prosince 1891.

Dr. Rudolf Steiner

V závěrečné kapitole uveřejněné disertační práce připravené k uveřejnění uvádí Rudolf Steiner stručně výsledky svého velkolepého díla „*Philosophie der Freiheit/Filozofie svobody*“:

ZÁVĚREČNÉ PRAKTICKÉ ÚVAHY

Postoj naší poznávající osobnosti k objektivní světové bytosti vyžadoval zahájení předcházejících pozorování. Co pro nás znamená poznání a věda? Na tuto otázku jsme hledali odpověď.

Viděli jsme, že v našem vědění žije nejnítěnější jádro světa. Zákonitá harmonie, ovládající vesmír, se zjevuje v lidském poznání.

Posláním člověka proto je přenést základní světové názory, které jinak ovládají veškeré bytí, avšak samy se nikdy bytím nestanou, na území zjevné skutečnosti. To je podstata vědění, že se v ní představuje v objektivní realitě nikdy se nevyskytující podstata světa. Naše poznání je — obrazně řečeno — neustávající vžívání se do podstaty světa.

Takovéto přesvědčení musí vrhnout světlo i na náš praktický život. Na způsob života v celé jeho podstatě, určovaný mravními ideály. To jsou ony ideje, které jsme dostali za úkol v našem životě, či, jinými slovy, které si utváříme z toho, co máme naším jednáním a chováním, završit.

Co je, prosím, podstata světa? V prvních třech dílech a před tím v práci o Goet- hovi (GA 1a-e) představuje Steiner své teorie poznání. Potřebujeme „nástroj“ teorie poznání, protože až vlastní pomocí se učíme poznávat a učíme se tím cosi zcela rozhodujícího: Až prostřednictvím myšlení spojujeme vnější svět, který vnímáme smysly s duchem božím, s podstatou světa, poznáváme a chápeme jej. Smysly nám však nemohou poskytnout pravdivé a věrné dojmy, neboť nemohou zachytit bytost stojící za hmotou.

Až prostřednictvím myšlení zakotveném v duchu, které nás bezprostředně spojuje s duchem božím, můžeme proniknout hranicemi iluzivního světa se všemi jeho kejklí a poznat i za ním stojící realitu. Chceme poznávat. POZNÁNÍ je velký lidský cíl. Proto musí všem spirituálním učením přecházet teorie poznání. Neboť dokud nebudu vědět, co je myšlení a co poznání, nebudu schopen opravdu poznat.

V okamžiku, kdy budeme svobodní a dosáhneme ducha, získáme s touto svobodou i *poznání, co chceme dělat*. Najdeme své vlastní mravní ideály. Nikdo, absolutně nikdo, nám je nemůže předem určit, nikdo v materiálním světě, žádná bytost ve světě duchovním, ani Bůh. Jednáme a chováme se podle správných morálních a mravních zásad. Máme svobodnou vůli. Jednáme svobodně, ze své vůle. To je naše určení, avšak tato svoboda je založena výlučně na POZNÁNÍ. Poznání však rozhodně není omezeno pouze na intelektuální způsob myšlení, protože ten je jen jednou z úrovní myšlení. Existuje objektivní a rozumový způsob myšlení a oběma společně odhalíme tajemství hmoty. Paralelně s tím existuje i intuitivní způsob myšlení, odhalující nejvyšší pravdy duchovního světa. Postup samotného myšlení a proces

poznání však zůstávají stejné - v přírodních vědách a v DUCHOVNÍ VĚDĚ. Steiner jako první založil vědu samotného poznávání, náš nejdůležitější nástroj, nástroj myšlení — a to je jeho neocenitelná zásluha.

Naše chování a jednání je částí obecného světového dění a proto pro něj platí i obecné zákonitosti tohoto chování.

Když se kdekoli ve vesmíru něco přihodí, musíme rozlišit dvě věci: vnější průběh téhož v prostoru a čase a jeho vnitřní zákonitosti.

Poznání této zákonitosti pro lidské chování je jen zvláštní případ poznání. Z přírody odvozené názory musejí být tedy použitelné i v tomto případě. Poznat sám sebe jako jednající osobnost tedy znamená, že musíme mít pro chování odpovídající zákony, tj. mravní pojmy a ideály jako vědění. Zákonitost pak není něco daného, co leží mimo objekt, co se objeví v události, nýbrž jako obsah živého skutku samotného objektu. Oním objektem je v tomto případě naše vnitřní Já.

Jednající ovládá své chování, je-li jím jeho bytost prostoupena. Dokud se tak nestane, zůstanou nám zákony chování cizí, jsou jakýmsi nátlakem, který na nás vyvíjejí. Jsou-li proměněny z takovéto cizí bytosti do prapůvodního skutku našeho Já, nátlak ustane. Tím, kdo vyvíjí nátlak se stáváme my sami. Zákonitost neplatí pouze nad námi, nýbrž v nás, prostřednictvím dění, vycházejícího z našeho Já. Uskutečnění děje pomocí zákonitosti stojící mimo jednajícího, je projevem nesvobody, uskutečnění děje z vůle samotného jednajícího je projevem svobody. Poznat zákony svého chování znamená být si vědom své svobody. Proces poznání je, podle našich výkladů, proces vývoje, směřující ke svobodě.

Ne všechno lidské chování nese tento charakter. V mnoha případech nemáme zákony pro jednání či chování jako vědění. Tato část našeho jednání je nesvobodná část našeho působení. Naproti tomu stojí taková jednání, s jejichž zákony se plně sžíváme. To je ono svobodné území. Odehrává-li se náš život v něm, můžeme jej označit jako mravný. Proměna prvního území v takovéto území s povahou druhého je úkolem každého individuálního vývoje, i vývoje celého lidstva.

Nejdůležitější problém celého lidského myšlení je toto: chápat člověka jako v sobě založenou, svobodnou osobnost.

Tímto textem jsme se vydali na nejdůležitější etapu cesty do svého vnitřního života, ačkoli vám to tak ještě asi ani nepřipadá. Snažte se, prosím, tato i následující slova s celým významem vnímat citem, přijmout je srdcem a povšimněte si, jak reagují na světlo poznání:

„Jsem vědomý stvořitel a svým způsobem myšlení jsem v přímém kontaktu s Bohem, ne pouze se svými pocity. Ve svých citech můžu sice Boha prožívat, avšak mé city zůstávají v temnotách. Až když mě prostoupí světlo poznání, budu úplný, protože si budu vědom své lásky a tvořivé síly. Boha si budu uvědomovat až prostřednictvím světla poznání, prostřednictvím svého myšlení. Až tak **budu božský**. Co bylo na mně božské již před tím, je ve všem, i v kamenech, rostlinách a zvířatech. Ale nyní jsem nabyl další část své vlastní božskosti, jelikož jsem poznal sebe. Pochopil jsem, že mé pochopení je božský akt stvoření. Až nyní jsem zachytil božskost svého rozumu.“ (Text Axela Burkarta)

S tímto poznáním spojený pocit vás pozvolna prostoupí a „uhladí“ vaši duši. Je to pocit „žít v Bohu“. Zvířata žijí rovněž v Bohu, avšak neuvědomují si to, resp. si to uvědomovat nemohou. Naším božským úkolem je procitnout ve svém způsobu myšlení a žít tak v Bohu svým vlastním způsobem. Až zde začíná naše opravdová svoboda.

Svoboda - největší tajemství našeho života

Co je opravdovým tajemstvím našeho života? Co z nás udělá člověka? Co je v našem bytí opravdu velké? Co nám umožní „poznat“? Odpovědi na tyto otázky najdete (samozřejmě!) opět u Rudolfa Steinera:

Jestliže nás náboženství učí, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému, učí nás naše teorie poznání, že Bůh vedl stvoření jen do určitého bodu. Pak nechal povstat člověka a ten si dá za úkol, tím že pozná sám sebe a rozhlédne se kolem, působit dále a završit, co začala původní síla.

Co je lidské poznání? A tato odpověď vypadá, že vidíme: lidské bytí se stane

tím, k čemu je určeno, až když začne poznávat samo sebe. Duševní život bez poznání by byl jako lidský organismus bez hlavy; tzn. nebyl by ničím.

Člověk se podílí na této skutečnosti světa tím, že poznává.

A jestliže je kořínek rostliny nemyslitelný bez toho, aby uložil své vlohy do plodu, není například nejenom člověk, ale ani svět dokončen, není-li poznán.

Pohnutka k jednání není mimo nás, nýbrž v nás.

Člověk si nenechává určovat zákony vnější mocí, sám je svým vlastním zákonodárcem.

Nejvyšší forma, v níž člověk vystupuje ve skutcích běžného života, je myšlení a tím též lidská osobnost.

Má-li podstata světa cíle, jsou totožné s cíli, které si stanovuje člověk tím, že je prožívá. Ne tím, že člověk pátrá po nějakých příkázáních vůdce světa a chová se podle jeho úmyslů, nýbrž tím, že jedná podle svých vlastních názorů. Neboť v nich žije onen velký strůjce světa.

Věda zde má roli světového významu. Je završením stvořitelova díla. Ve vědomí člověka se odehrává střet přírody se sebou samým. Myšlení je posledním článkem v pořadí procesu, tvořících přírodu.

Z toho pohledu je teorie poznání částí života.

Tato teorie poznání by ráda stála přímo v ní, protože tak se filozofie stane náplní života a životně nezbytným zájmem o ni.

O novém způsobu myšlení Řeků a záhadě matematiky

Jedna z největších záhad našeho bytí je naše myšlení. A myšlení se během evoluce změnilo. V žádném případě nesmíme vycházet z toho, že někdejší kultury přemýšlely stejně, jako my dnes. Jak přemýšlíme dnes? Abstraktně! V

pojmech. Ale co to znamená abstraktní? A co je pojem? Mohu zde bohužel toto velmi vzrušující téma jen naznačit a snad vás i přimět, abyste se jím dále zabývali sami... Vezměme si například fenomén čísel: „Milion“ je jako udání množství pro staré národy zcela irelevantní. Ničeho nebylo zkrátka takové množství. V některých kulturách jižních moří byla až donedávna známa jenom čísla „jeden“, „dva“ a „hodně“. Abstraktní pojem „číslo“ vůbec neexistoval. Co je vlastně číslo? Číslo se nikde v hmotné přírodě nevyskytuje. Uvědomte si to! Nebo jste snad již někdy číslo viděli, cítili nebo ochutnali? „Číslo“ je abstraktní slovo. Abstraktní znamená mimo přírodu, mimo hmotu. A tím se dostáváme k „pojmu“.

Jak lidé mysleli dříve, ještě než začali uvažovat abstraktně? Obrazně. Až s řeckým myslitelem Platonem dostalo lidské myšlení něco nového, nový vstup: logiku a s ní i exaktní „pojmový“ způsob myšlení. V pozdním středověku, ve světě učenců hovořících latinsky, ve *scholastice*, dosáhl tento způsob myšlení rozkvětu. Zastavte se, prosím, u těchto slov: Myšlení prospívalo, dosáhl rozkvětu - to znamená organický růst našeho myšlení. Myšlení se skutečně rovná rostlině, jejíž květy se rozvíjejí v lidstvu.

Kdo se zabývá matematikou, neobejde se bez exaktního myšlení, neboť bez exaktního myšlení se nedá praktikovat matematika. Přesnost, exaktnost myšlení, a sice absolutní přesnost, tvoří základní předpoklad matematiky. Celá naše technika, celé přírodní vědy - všechno, co každý den běžně používáme, počítače, pračky, auta — je založeno na exaktním myšlení! Exaktní myšlení Platonovo, Aristotelovo, myšlení pozdního středověku, scholastické, i myšlení matematiky je dnes základem, oním *základem*, veškerého našeho dnešního

technického života — *technického* života, nezapomeňte. Pro svět citů nemá význam.

V matematice se neustále setkáváme s nám všem dobře známým *kruhem*. Odkud pochází? Co myslíte? Z přírody? Omyl! Nikde ve hmotě nenajdete *skutečný* kruh. Proč ne? Protože kruh je *ideální tvar, idea*. Je „*množinou všech bodů, které mají od jednoho ústředního bodu stejnou vzdálenost*.“ Nic podobného přece v přírodě neexistuje! Každý narýsovaný kruh má určitou šířku, ukazuje to každá narýsovaná přímka pod mikroskopem a to nikdy není kruh. Neboť narýsovaná křivka kruhu má šířku.

Velké tajemství, ústřední tajemství matematiky spočívá v tomto: Jak se stane, že matematik nakreslí na list papíru pár písmen a čísel, inženýři podle toho vyrobí raketu a úspěšně ji vystřelí do kosmu? Abychom se dostali za toto tajemství, musíme pochopit, co je *pojmem*. Jak Platon ve svém pověstném *přirovnání z jeskyně* popsal, existuje „svět idejí“, zcela reálný svět. Naše myšlenky a představy jsou jen ozvěny, stíny tohoto světa, stejně jako sluneční světlo vrhá stíny jakýchkoli předmětů na stěnu jeskyně. A kruh neexistuje nikde ve hmotě, patrně jenom v matematice! A kde se pohybuje matematika? V duchovnu! Čím operuje? Mimo jiné s kruhy. Fyzik vymýšlí rakety na základě přibližných kruhových drah. Planety se pohybují po elipsových drahách. To vše popisuje matematika, čistě duchovní věda. Ergo, duchovno musí být původcem hmoty! Neboť matematika ovládá fyziku. Kruh existuje pouze v matematice. To je každopádně realita. Avšak musí být reálná i v naší skutečnosti, protože jinak by technika nemohla fungovat.

Výsledek: Kruh musí být realita — avšak protože neexistuje ve hmotě, musí existovat v duchovnu. To je Platonova myšlenka. A matematický pojem „kruh“ odpovídá přesně tomuto reálnému předmětu!

To je velký hluboký význam slova „pojmem“. Za „vysvětlení pojmů“ vděčíme Rudolfu Steinerovi. Mečem svých poznatků, především v díle *Philosophie der Freiheit*, rozetnul gordický uzel. Pojmy jsou abstraktní: slova, myšlenky, ideje, představy. Vědeckým myšlením se zavedl svět pojmů a abstraktní způsob myšlení o něm, zprvu však i myšlení ve světě stínů.

Bylo to něco zcela nového! Starým Indům, Peršanům, Egypťanům, těm všem bylo abstraktní myšlení cizí. Uvažovali v obrazech, vyjadřovali se v legendách, příbězích, pohádkách, ságách a vyprávěních. Proto se musel i

Kristus uchýlit k podobstvím, aby mu lidé té doby porozuměli. Abstraktní myšlenky, jako například tuto, by jeho posluchači nemohli chápat. Zmiňuje se o tom i jeden z textů apoštola Pavla:

„Nyní vidíme v zrcadle pouze temné obrysy, jednou budeme duchu hledět z očí do očí. Nyní poznávám pouze střípky, jednou cele poznám, jaký jsem sám.“

1. Korintským, 13*

V antickém Řecku jsou kořeny úplně nového vývoje lidstva, začíná tažení *logického a abstraktního myšlení*. A protože od té doby je *způsob myšlení* takzvané civilizovaného světa založen na logice a abstrakci, vymyká se obsah svatých spisů vytvořený v obrazech a přirovnáních našemu dnešnímu chápání! Každý pokus pochopit tímto abstraktním způsobem myšlení staré učení VĚDA nebo Bibli je velmi obtížné. Musíme se nejprve naučit jiný způsob, myšlení, v němž se v jedno spojí zářivé světlo intelektu a vřelost citů, pro něž Rudolf Steiner^r používá pojem „imaginace“.

Poznej **sám** sebe - Poznej sám **sebe**

Z antiky nám zůstal jeden výrok, který je připisován jednak velkému mysliteli Herakleitovi, je však vytesán i na vstupní stěně Apolonova chrámu v Delfách, neboť skutečným autorem tohoto výroku neměl být nikdo menší než sd^m Bůh:

GNOTHI SEAUTÓN! POZNEJ SÁM SEBE!

Jak jinak by se mohla tato věta číst?

POZNEJ SÁM SEBE!

Zde není přízvuk na vlastním *poznáváníí*, nýbrž na tom, abychom poznali *sami sebe*. Jiný výklad zní:

POZNEJ SVÉ VLASTNÍ JÁ!

Byl by to odkaz na vlastní velikost, znamenalo by to, že bychom měli poznat nejenom svoji malou osobnost, nýbrž své vlastní, *skutečné Já*, své *vyšší Já*. Přesuneme-li přízvuk ještě jednou:

POZNEJ SÁM SEBE!

Pak bychom měli poznat *sami sebe*. Tentokrát nejde o to, *koho* nebo *co*

bychom měli poznat, tedy o „objekt“, nýbrž o subjekt, který má poznat. *My sami* máme poznat sami sebe!

Tato interpretace obsahuje ústřední předmět Steinerovy DUCHOVNI VĚDY : Naše JÁ, naši SVOBODU, naše VĚDOMÍ. Jsme to my, kdo má něco poznat, a poznat může! Je to připomínka, že máme schopnost poznání. Jde o nás samotné, naše Já a tím i o svět, protože my jsme mikrokosmos, malé vyobrazení velkého vesmíru.

Jsme vrženi zpátky k nám: My všichni jsme bohové poznání — nebo k tomu máme přinejmenším vlohy.

My všichni jsme bohové poznání!

Dub vykvete a květy se promění v plody, resp. v semena. A z každého žaludu může vyrůst dub. Vyrosté z každého žaludu dub? Jistě ne. Ani s námi to není jiné: V každém z nás dřímá Bůh jako tvořivá bytost, jako myslitel a tím kreativní stvořitel, jehož ideje a myšlenky jsou tvůrčí. (O kvalitu našich křací se stará jiná síla: LÁSKA.) Podle toho dřímá v každém z nás schopnost být božským stvořitelem. Každý z nás však právě proto musí myšlení odpovídajícím způsobem školit, jinak semeno nevyklíčí!

Poznej sám sebe znamená: My *sami* musíme *myslet*, (*sami*) *sebe* musíme *poznat* a musíme *převzít zodpovědnost sami za sebe!* Nesmíme nikdy a nikomu přenechat poznání a zodpovědnost! Ani nijakému guru, duchovnímu mistru, psychoterapeutovi, ani faráři nebo papeži, imámovi ani rabínovi. Protože každý z nás má jednu jedinou skutečně zodpovědnou instanci, sebe samého!

POZNEJ

SÁM

SEBE!